

Tallinna Lastehaigla eetikakomitee juubelikonverents
16.märts 2007

Varajase elu moraalsest staatusest

Andres Soosaar

TLH EK -- 10

- ◆ Palju õnne ja jaksu edaspidiseks!
- ◆ TLH EK on teinud olulise panuse Eesti moodsa meditsiinieetika arengusse.
- ◆ Kliinilise eetikakomitee töö ei pruugi Eestis kuigi lihtne olla, sest neil puudub väljakujunenud staatus meditsiinimaastikul ning päris sageli ei võta arstid eetikakomiteesid kuigi tõsiselt.

Teemavalik

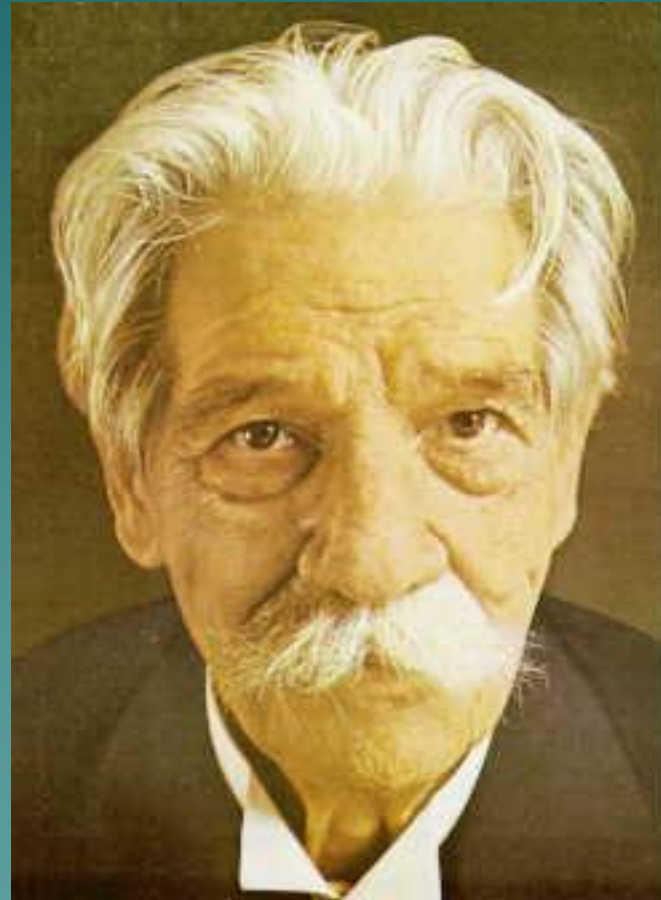
- ◆ Elavalt diskuteeritud teema bioeetikas, mis ühelt poolt oluline teoreetiline probleem, kuid teisalt on argumendiks ka teatud otsuste tegemisel meditsiinipraktikas (abort, erinevad elu lõpuga seotud küsimused jt) ning teaduslikus uurimistöös (kloonimine, embrüote kasutamine tüvirakkude allikana jt)i
- ◆ TLH eetikakomitee oli osaline nn Jehoova tunnistajate juhtumis, kus kaalutlemine varajase elu moraalse staatuse üle oli kindlasti oluline.

Elu ja inimelu

- ◆ Elu on rakkude talitlemine;
- ◆ Inimelu omab lisaks oma rakkude talitlemisele veel vaimset ja sotsiaalsed dimensiooni;
- ◆ Inimene vaatab kogu maailmale, sh ka elavale, õige mina/meie-keskselt ehk antropotsentristlikult.
- ◆ Inimene hindab end ja maailma muu seas ka väärtuste kaudu.

Äärmuslik positsioon: Aukartus elu ees

- ◆ Albert Schweitzer (1875-1965), teoloog, filosoof, muusik ja arst; alates 1913. a. töötas arstina Aafrikas;
- ◆ "Ma ei suuda vältida kaastunnet kõige selle suhtes, mida kutsutakse eluks. See on moraalsuse alguseks ja aluseks."

Aukartus elu ees

- ◆ Tegemist on radikaalse altruismiga, mida tegelikus elu on õige keeruline kui mitte võimatu ellu viia.
- ◆ Toitumisahelad, haiguste teke jm asjaolud sunnivad inimest aukartust elu eest võtma pigem abstraktse positsioonina kui tegeliku elufilosoofiana.

Moraalne staatus

- ◆ Kuivõrd moraalipõhimõtted on kellelegi rakendatavad?
- ◆ HB Miller (1988) eristab moraalsed *agente* (tegutsevad ise) ja *patsiente* (tegevus on neile suunatud) ;
- ◆ Moraalse staatuse olemasolu kinnitab eetika kuldreegli "Toimi nii, nagu sa sooviksid, et sinuga toimitaks!" kehtimine.
- ◆ Moraalne staatus ja õiguslik staatus ei ole identsed, kuid võivad (vähemasti osaliselt) kattuda.

Inimese moraalne staatus

2 põhimõtteliselt erinevat vastust:

- ◆ Inimese moraalne staatus on täiel määral olemas alates viljastumise momendist.
- ◆ Inimese moraalne staatus kujuneb välja tema arengu käigus

Religioonid inimelu algushetkest

- ◆ Katoliiklus – viljastumise momendist
 - ◆ Protestantism – järk-järgult, ei pruugi alata looteea varastes etappides.
 - ◆ Islam – 40. elupäeval, kui hing asub kehasse
 - ◆ Judaism -- järk-järgult pärast implantatsiooni
-
- A stylized, layered mountain range graphic in shades of teal and blue, located in the bottom right corner of the slide.

Teadused inimelu algusest?

- ◆ Bioloogia ja kognitiivsed teadused – vastuseid on mitmeid sõltuvalt konkreetsest olukorrast: mõnikord viljastumise hetkest, teinekord 13. viljastamisjärgseks päevaks kui mitmikute tekke võimalus peab olema realiseerunud, teinekord teadvuse või selle komponentide tekkega jne.

Valikud moraalse staatuse olemasolu selgitamiseks (Hope, Savulescu)

- ◆ Inimese bioloogilise struktuuri olemasolu;
 - ◆ Potentsiaal saada isikuks;
 - ◆ Isiksuse olemasolu;
 - ◆ Moraalse staatuse omistamine teiste poolt.
-
- A stylized, dark teal silhouette of a mountain range is positioned in the bottom right corner of the slide, partially overlapping the text area.

Inimese bioloogilise struktuuri olemasolu

- ◆ Viljastumine paneb aluse indiviidi bioloogilisele struktuurile, seega sealt alates on organismil ka moraalne staatus.

Probleemid: mitmikute teke, geneetilise kõrvalekaldega organismid ei pruugi saadagi moraalset staatust

Potentsiaal saada isikuks

- ◆ Embrüo potentsiaal areneda täisväärtuslikuks inimeseks. Mida suurem on potentsiaal seda suuremad moraalsed koormised. Paljude arvates on õigustab ka see vaade moraalset staatust alates sünnimomendist

Probleemid: Kuidas täpselt hinnata seda potentsiaali konkreetsetel momendil? Potentsiaal ei ole veel tegelikkus.

Isiksuse olemasolu

- ◆ Isiksus ei teki viljastumise momendil. Isiksust seostatakse sageli teatud viisil teadvuse olemasolul ja väljendumisel. Mõnede arvates on isiksuse tunnuseks võime eristada mina mitteminast. Tooley ja Singer ütlevad, et enne tapmine enne eneseteadvuse tekkimist (inimesel vist 1. eluaasta lõpuks) ei ole ebaeetiline.

Moraalse staatuse omistamine teiste poolt

- ◆ Erinevalt eelnevatest positsioonidest antakse siin otsustamine avalikult teistele inimestele ja kogukondadele.

Sageli märgitakse selle vaate toetajate poolt moraalse staatuse ilmumine sünnimomendiga, sest tekib eraldi ühiskonna liige ja temaga seoses uued sotsiaalsed rollid, suhtumised jms.

Elu pühadus või kvaliteet?

- ◆ 2006. a. lõpus ilmus Briti olulisima bioeetika komitee Nuffield Council'i raport "Critical care decisions in fetal and neonatal medicine: ethical issues"
- ◆ Elu pühaduse järgimine on absolutistlik positsioon, millele vastandub pigem suhteline ja paindlikum elukvaliteedi primaarsuse vaade.
- ◆ Inimese moraalne staatus areneb järkjärgult loote perioodil, pärast sündi on lapse moraalne staatus ühtlaselt kõrge.

2 põhimõtet moraalse staatuse realiseerimiseks

- ◆ Lapse parimad huvid olgu keskseks põhimõtteks lapse kohtlemisel
- ◆ Talumatuse (intolerability) argument, mis ei ole kunagi kooskõlas lapse parimate huvidega. Briti lastearstide seltsi juhtnöörid vaatlevad talumatust “no chance”, “no purpose” ja “unbearable” väljavaadete kontekstis

Kuidas selgitada lapse parimaid huvisid?

- ◆ Lapsel on kindlasti olemas huvid ja neid tuleb silmas pidada;
- ◆ Lapse käitumine hindamine, sest on olemas käitumisreaktsioonid, mis viitavad tema soovimatule või ebameeldivale olukorrale;
- ◆ Erinevate asjasse puutuvate isikute ja gruppide positsioonide kaalumine ja konsensuslik otsustamine.

Kokkuvõtteks

- ◆ Kaasajal domineerivad selgesti suhtelised ja graduaalsed vaated varajase elu moraalsele staatusele;
- ◆ Meedik peaks omama positsiooni varajase elu moraalse staatuse küsimuses. See annab talle täiendava argumendi ja kindluse oma töös teatud olukordades toimiseks.

Kirjandus

- ◆ Miller HB. Science, Ethics, and Moral Status.
<http://www.phil.vt.edu/Miller/papers/science.htm>
!
- ◆ Hope T, Savulescu J. Outline of Four Ethical Positions on the Status of the Embryo and Developing Fetus.
<http://www.ethox.org.uk/education/teach/pregnancy/pregnancy1.htm>
- ◆ Critical care decisions in fetal and neonatal medicine: ethical issues. Nuffield Council on Bioethics,
http://www.nuffieldbioethics.org/fileLibrary/pdf/CD_web_version_8_November.pdf